Erfgoed en de Omgevingswet
30 mei 2018

partner in
omgevingskwaliteit

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

NETWERK
STEUNPUNTEN
CULTUREEL ERFGOED

steunpunt
monumentenzorg
fryslân

Omgevingswet: de zorg voor het cultureel erfgoed

Uitgangspunten van de Verdragen van Granada en Valletta worden benoemd in de Omgevingswet.

Op Amvb niveau een combinatie van artikel 3.1.6 Bro en 38a Monumentenwet:
Bij het opstellen van het omgevingsplan wordt rekening gehouden met het behoud van cultureel erfgoed met inbegrip van bekende en aantoonbaar verwachte archeologische waarden.

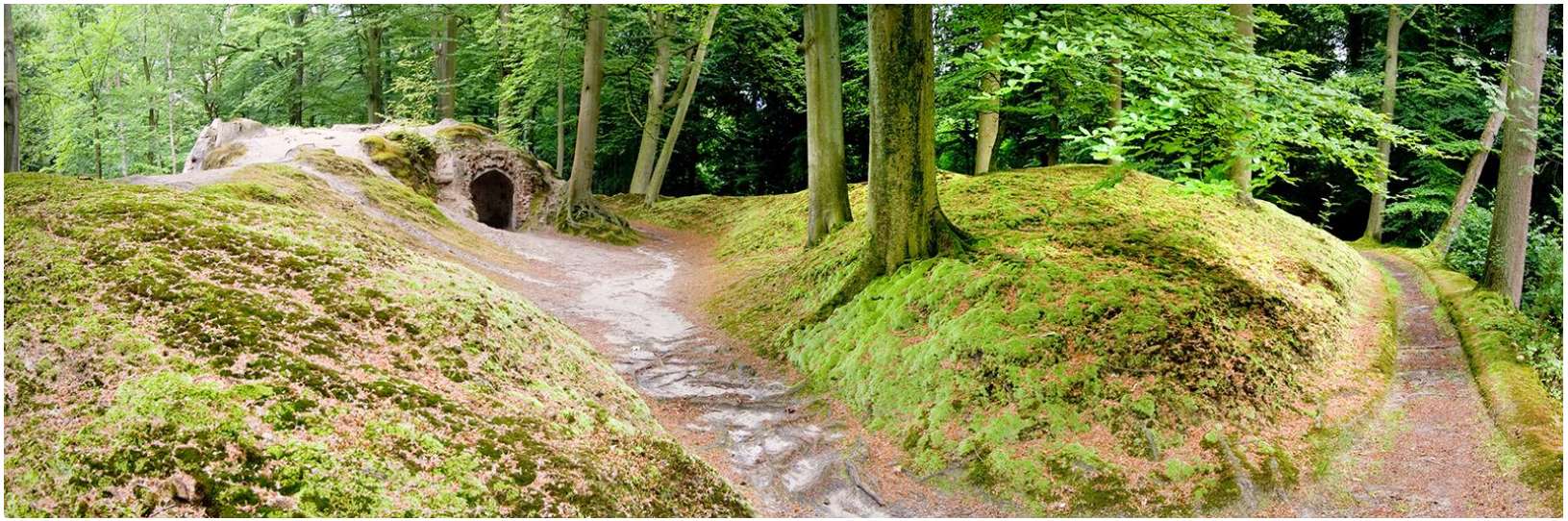

Foto: TasT, projecten voor tastbaar erfgoed

Cultureel Erfgoed

Cultureel erfgoed: zich in de fysieke leefomgeving bevindend erfgoed bestaande uit:

a. monumenten, voor zover het onroerende zaken betreft, met inbegrip van archeologische monumenten;

b. stads- en dorpsgezichten;

c. cultuurlandschappen, voor zover van algemeen belang vanwege hun schoonheid, vervaardigde structuren, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde.

Gewijzigde definities Cultureel Erfgoed

Erfgoedwet:

Cultureel erfgoed: uit het verleden geërfde materiele en immateriële bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving, die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en uitdrukking van zich voortdurend ontwikkelde waarden, overtuigingen, kennis en tradities, en die aan hen en toekomstige generaties referentiekader bieden.

Omgevingswet:

Cultureel erfgoed: monumenten, archeologische monumenten, stads- en dorpsgezichten, cultuurlandschappen en, voor zover dat voorwerp is of kan zijn van een evenwichtige toedeling van functies aan locaties in het omgevingsplan, ander cultureel erfgoed als bedoeld in artikel 1.1 van de Erfgoedwet *(gewijzigde definitie na Invoeringswet)*

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

INSTRUMENTEN

Omgevingsvisie

In een omgevingsvisie staan de ontwikkelingen en ambities voor een grondgebied. Daarbij rekening houdend met onderwerpen als bouwwerken, infrastructuur, watersystemen, water, bodem, lucht, landschappen, natuur, Werelderfgoed en ander cultureel erfgoed. De visie is geen gedetailleerd plan maar toont de hoofdlijnen voor het langetermijnbeleid. Het Rijk, de provincies en gemeenten zijn verplicht een omgevingsvisie te maken.

Inzicht en samenhang door integrale afwegingen

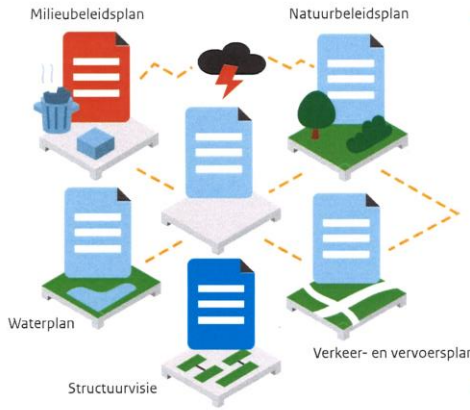

Nu

De huidige wet- en regelgeving voor de fysieke leefomgeving is versnipperd en verspreid over verplichte sectorale beleidsplannen. Het overzicht ontbreekt daardoor en soms botsen de plannen.

Straks

De integrale omgevingsvisie zorgt voor samenhang. Het geeft ook aan wat het verantwoordelijke bestuursorgaan zelf doet en wat de verantwoordelijkheid van anderen is.

Voordelen

Een bestuursorgaan kan met de omgevingsvisie duidelijke keuzes maken en zo invloed uitoefenen op een goede fysieke leefomgeving. De inzichtelijkheid en voorspelbaarheid voor ondernemers en burgers neemt er door toe.

Participatie

Door direct betrokkenen bij de realisatie van de omgevingsvisie te betrekken, is alle kennis beschikbaar, komen alle belangen van meet af aan op tafel en ontstaat er draagvlak.

Vorm

Een omgevingsvisie bevat de hoofdlijnen van het integrale beleid voor de fysieke leefomgeving. Er zijn verder geen vormvereisten.

Omgevingsvisie - 1

Een omgevingsvisie wordt voor de **lange termijn** vastgesteld, is **integraal** en betreft een **samenhangende visie op strategisch niveau**, en daarom **geen optelsom van beleidsvisies** voor de diverse domeinen (*MvT*, p. 114). Een omgevingsvisie is dus een **politiek bestuurlijk document** dat het beleid voor de fysieke leefomgeving integraal omschrijft (*MvT*, p. 114).

Omgevingsvisie - 2

De omgevingsvisie dient aan te geven hoe de gemeente met zijn kernkwaliteiten en cultureel erfgoed om gaat en hoe deze voor de lange termijn is geborgd.

Daarom is het belangrijk dat de **cultuurhistorische waarden en kernkwaliteiten** in de visie worden omschreven. Immers op basis van de omgevingsvisie wordt een omgevingsplan en/of omgevingsprogramma opgesteld.

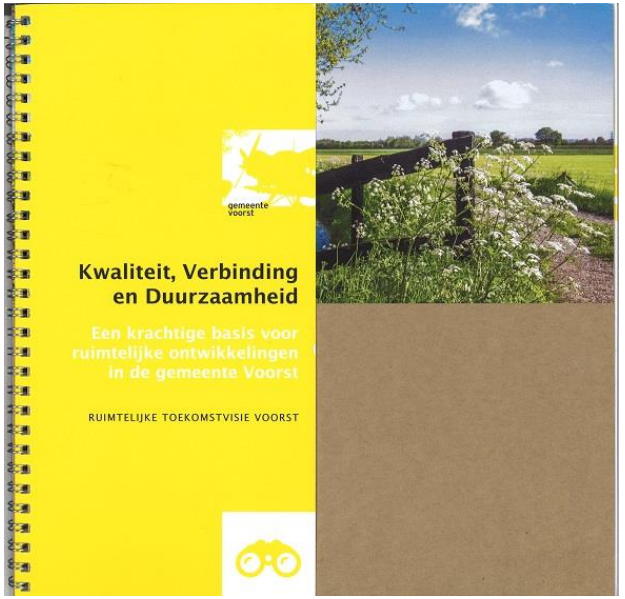

Omgevingswet over kernkwaliteiten

Omgevingvisie:
Beschrijving op hoofdlijnen van de kwaliteit van de fysieke omgeving
(Ow art. 3.2)

Omgevingsplan:
Regelt behoud, versterking of vernieuwing van gebiedskwaliteiten

N.B.

- Voorgaande over kernkwaliteiten nog niet vast omlijnd.
- Erfgoed, straks onderdeel van Omgevingswet, wel al verder uitgewerkt.
- Bepaling erfgoed biedt houvast.
- Maar kernkwaliteiten meer dan erfgoed alleen!

Kernkwaliteiten - 1

Wat zijn kernkwaliteiten?

- Identiteit
- Identiteitsdragers
- DNA
- Karakteristieken
- Gebiedskwaliteit
- Omgevingskwaliteit

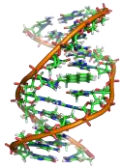

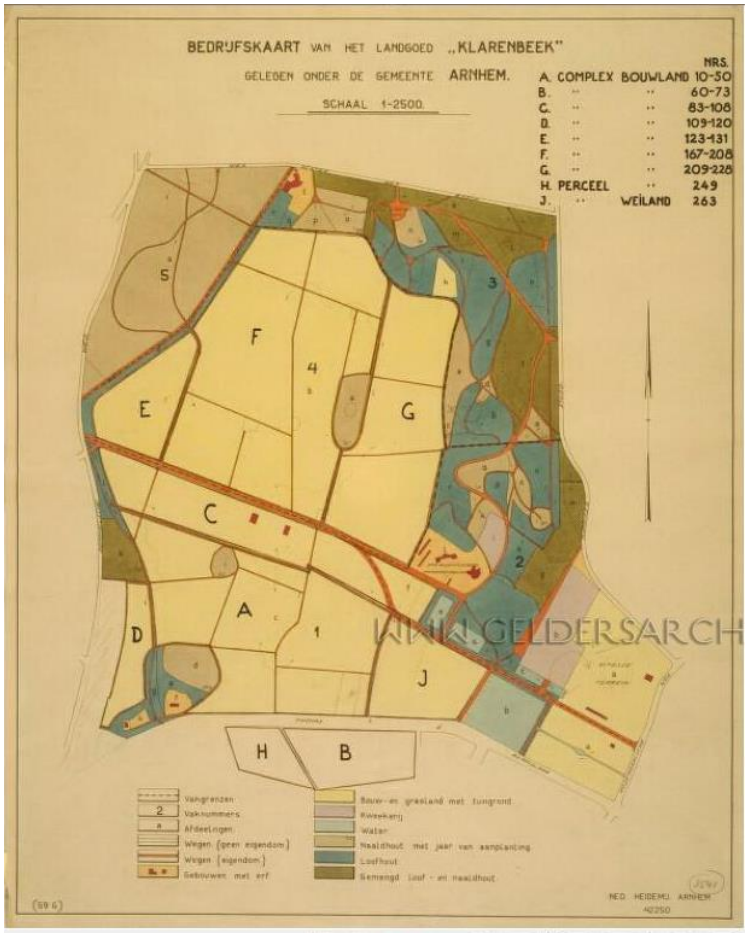

Kernkwaliteiten - 2

Smal, breed of integraal?

- R.O. met beleid ruimtelijke kwaliteit/welstand?
- Erfgoed en cultuurhistorie
- Stedenbouw, landschap, openbare ruimte
- Bestaand beleid gaat mee!

Maar ook:

- Veiligheid, gezondheid
- milieu, bodem, water
- Etc.

Kernkwaliteiten volgens OOK

Kernkwaliteiten zijn de herkenbare en afleesbare fysieke kwaliteiten van een gebied, plus de immateriële waarden zoals stilte, duisternis, dynamiek en sociale kwaliteit. Ze kunnen worden benoemd op verschillende schaalniveaus.

Kernkwaliteiten leggen tijdlagen en ordeningsprincipes van de omgeving bloot en bieden inspiratie voor ontwerp.

Kernkwaliteiten zijn niet neutraal, er is altijd sprake van een waardering die samenhangt met de tijdsperiode en de culturele opvattingen over het kwaliteitsbegrip.

Aandachtspunten OOK

Hoe worden kernkwaliteiten van gebieden benoemd en uitgewerkt? Hoe is beschrijving van kernkwaliteiten tot stand gekomen (deskundigen, adviseurs, participatie);

Is er gebruik gemaakt van bestaand beleid of wordt alles opnieuw beschreven? (Bronnen)
Welke vorm: globaal, visie, plan, integraal, gebiedsgericht?

Werken met kernkwaliteiten, werkwijze voor initiatiefnemer?

Kernkwaliteiten volgens OOK

Kernkwaliteiten kunnen niet los gezien worden van de algemene opvatting over omgevingskwaliteit, identiteit en diversiteit. Op basis van die opvatting worden kernkwaliteiten geïnventariseerd, geanalyseerd en gewaardeerd.

Kernkwaliteiten zijn in de meeste gemeenten al (deels) beschreven, in structuurvisies, cultuurhistorische nota's, de welstandsnota etc. De provincies hebben kernkwaliteiten voor nationale landschappen vastgelegd. De omgevingsvisie kan gebruikt worden om de kernkwaliteiten te bundelen in één document.

Voorbeelden

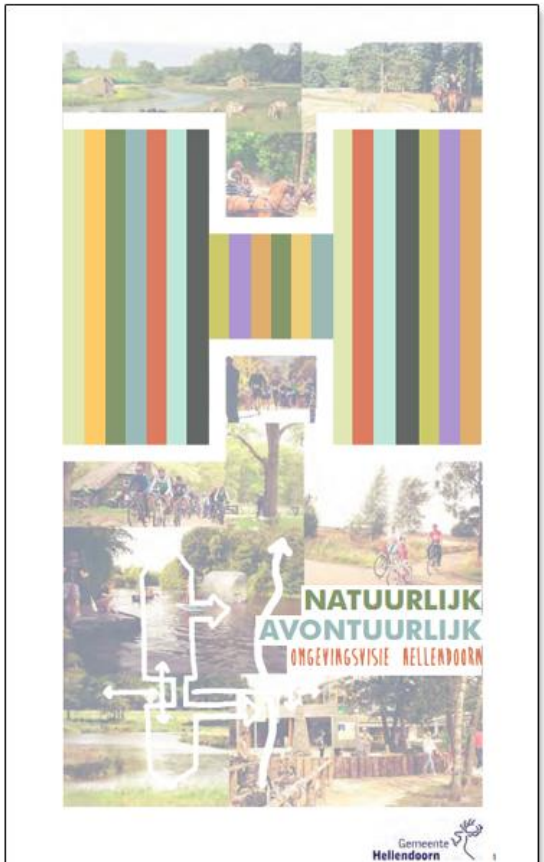

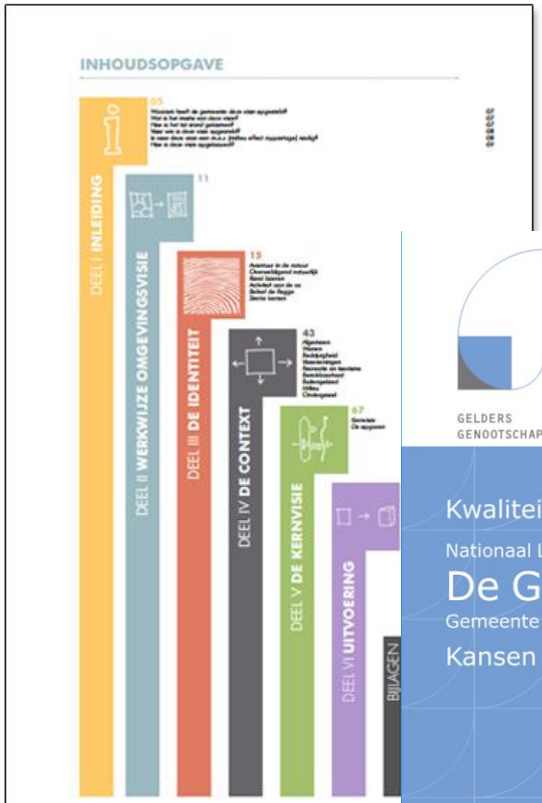

Bronnen voor kernkwaliteiten

- Cultuurhistorische waardenkaarten en – inventarisaties;
- Canons;
- Landschapsbeleidsplannen en LOP’s;
- Bouwhistorische waarderingskaarten;
- Structuurvisies;
- Nota’s ruimtelijke kwaliteit;
- Provinciale documenten: GRUTSK op é Romte, DNA, Nationale Landschappen;
- Burgers.

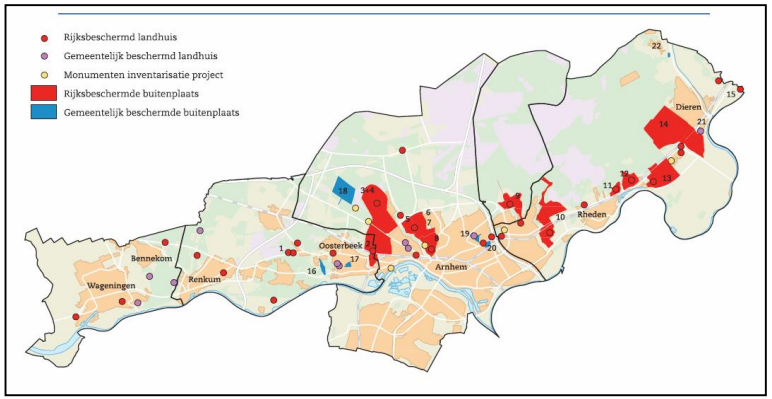

Voorbeelden bronnen

Burgerparticipatie / -raadpleging
Verhalen

Erfgoedwensen monumenteneigenaren n.a.v. discussieavond

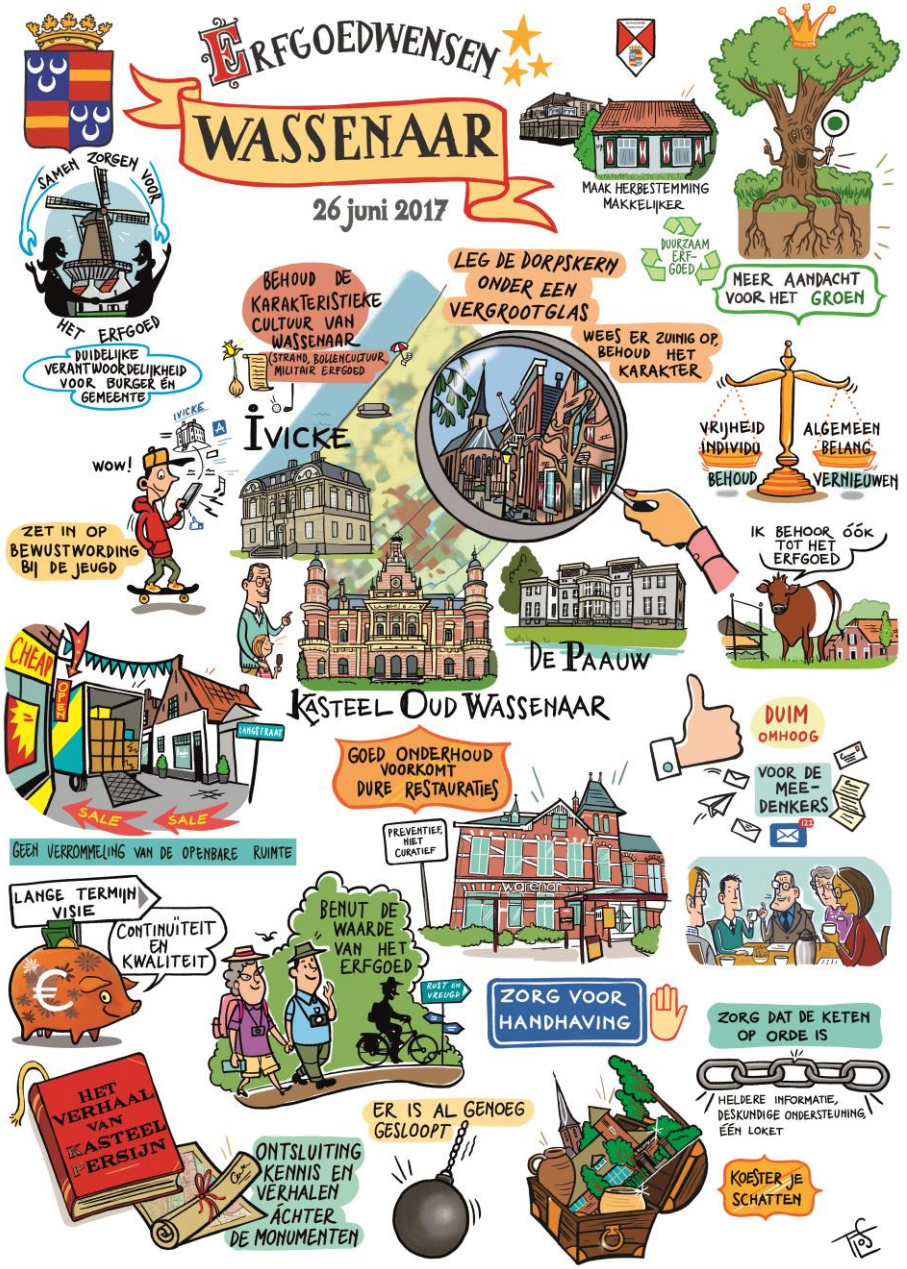

Bevindingen voorbeelden

Veel verschillende vormen en schaalniveaus;

Van fysieke kwaliteiten tot en met sociaal;

Van beschrijving naar ambitie en hoe dat te bereiken;

Soms als startpunt, soms als kader;

Weinig veiligheid en gezondheid.

Participatie betekent geen vrijbrief!

Verwachtingsmanagement bij participatie belangrijk!

Recept voor kwaliteit

Werkwijze kernkwaliteiten – omgevingskwaliteit:

1.Inventariseer, wat zijn de kwaliteiten; **Durf te kiezen!**

2.Bepaal ambitie, visie;

3.Vastleggen (kader, Omgevingsplan);

4.Hoe bij te dragen aan ambitie en kwaliteit? Het proces.

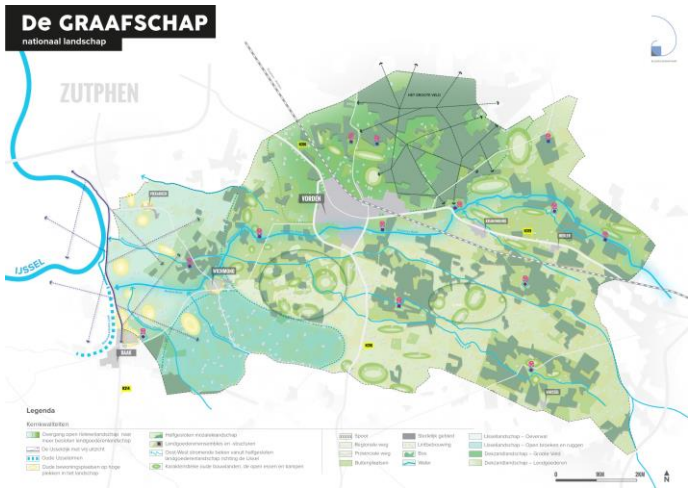

Hoe borg je kernkwaliteiten? - 1

Welke gebiedsgerichte eigenschappen zijn relevant?

Welke objecten (monumenten, karakteristieke gebouwen, waardevol groen erfgoed)?

Wat zijn de kwaliteiten van het landschap?

Wordt identiteit beschreven?

Foto: TasT, projecten voor tastbaar erfgoed

Hoe borg je kernkwaliteiten? - 2

Ruimtelijke, sociale en culturele factoren?

Integrale benadering van een gezonde, veilige, goede omgevingskwaliteit?

Proces: in samenspraak met burgers en deskundigen?

In tekst en beeld?

Hoe concreet? (bijv. kernkwaliteiten Nationaal Landschap Graafschap - globaal)

Maak gebruik van bestaand beleid!

Omgeving monument?

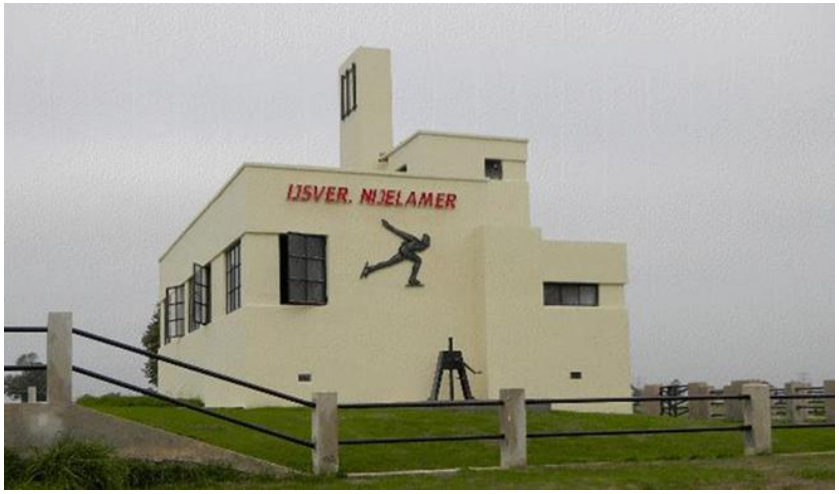

Omgeving monument

Eenieder die een activiteit in de fysieke leefomgeving verricht is verplicht alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van diegene kunnen worden gevraagd om beschadiging of vernieling te voorkomen (*gebaseerd op het Verdrag van Granada*)

Artikel 5.72 (behoud cultureel erfgoed), lid 4 van het Besluit Kwaliteit Leefomgeving
Voorkomen van aantasting van de omgeving van rijksmonumenten, voorbeschermde rijksmonumenten en monumenten die op grond van het omgevingsplan zijn beschermd (dus gemeentelijke of provinciale monumenten), voor zover die aantasting een negatieve invloed heeft op het **aanzicht** of de **waardering** van die monumenten

Omgeving van een monument

Deze bepaling betekent niet dat de **omgeving** van een monument beschermd is, maar dat men in de omgeving van een monument rekening moet houden met de **aanwezigheid** (*lees: waarde en karakteristiek*) van het monument!

De omgeving van elk type monument is anders. Dit betekent dat men moet differentiëren naar de verschillende liggingen van een monument:

- Monument in een straatwand;
- Monumentale villa in een villapark;
- Vrijstaande bebouwing in een dorpsomgeving;
- Boerderijcomplex in het landschap;
- Beschermde buitenplaats binnen en landgoed;
- Kerktoren in een dorp in het landschap;
- Etc.

Instructieregels Omgevingsplan

Art. 5.72 BKL: Omgevingsplan moet regels bevatten voor:

Voorkomen van ontsiering, beschadiging of sloop van in het plan beschermde monumenten

Voorkomen van verplaatsen van zulke monumenten, tenzij voor het monument noodzakelijk

Bevorderen van het gebruik van monumenten

“het voorkomen van aantasting van de omgeving van (alle) monumenten, voor zover die aantasting een negatieve invloed heeft op het aanzicht of de waardering van die monumenten”

Voorkomen van aantasting van het karakter van gezichten en cultuurlandschappen door sloop van bestaande gebouwen, bouw van nieuwe of andere veranderingen

Het conserveren / in stand houden van archeologische monumenten, bij voorkeur in situ

Opgave voor gemeenten

Onderzoek de monumentenlijsten van zowel de rijks- als de gemeentelijke monumenten;

Kijk naar de verschillende soorten omgevingen van deze monumenten en bepaal globaal de reikwijdte van deze omgevingen;

Neem een passage op in de Omgevingsvisie voor de wijze van omgang met de omgeving van de aanwezige monumenten;

Uiteindelijk zullen de omgevingen van de monumenten opgenomen moeten worden in het Omgevingsplan, inclusief bepalingen voor de omgang met de aanwezigheid van deze monumenten;

N.B.
Het Netwerk Steunpunten Cultureel Erfgoed werkt aan een handreiking hoe om te gaan met de omgeving van monumenten

Kortom: Werk aan de winkel!

steunpunt monumentenzorg fryslân